

محصولات بیمه در بانکداری راستین

بیژن بیدآباد^۱

چکیده

عملیات مالی تعریف شده در بانکداری راستین نیازمند سازوکارهای جدید بیمه‌ای است. از اینرو علاوه بر محصولات بیمه‌ای رایج برخی بیمه‌های جدید نیز تعریف می‌گردد. در این مقاله به محصولات بیمه‌ای مورد استفاده در بانکداری راستین می‌پردازیم. در مجموع به چهارده نوع محصول بیمه‌ای اشاره می‌شود که برخی از آنها محصولات بیمه‌ای جدید می‌باشند که قبلاً مورد استفاده قرار نگرفته‌اند. محصولات بیمه‌ای در بانکداری راستین به شرح ذیل تعریف می‌شوند عبارتند از: بیمه گواهی، بیمه قیمت بازار گواهی، بیمه مسئولیت/مهندسی، بیمه حوادث مورد مشارکت، بیمه وثایق، بیمه حاشیه زیان، بیمه حاشیه سود، بیمه حمل و نقل کالا، بیمه تاسیسات و تجهیزات تولیدی بنگاه، بیمه کیفیت محصول، بیمه کالای در حال ساخت، بیمه کالای انبار، بیمه زیان محدود ساخت، بیمه زیان محدود معامله. از لحاظ حقوقی محصولات بیمه‌ای ذکر شده مغایرتی با اصول مسلم حقوقی ندارند و شرکت‌های بیمه می‌توانند این محصولات را براساس محاسبات اکچوئری خود به بانک، سپرده‌گذار و مجری عرضه نمایند.

واژه‌های کلیدی: بیمه، بانکداری راستین، محصولات بیمه

مقدمه

در فرهنگ معین^۲ آمده است که برخی گویند واژه بیمه از «بیما» گرفته شده و ریشه سانسکریت دارد و با واژه «بیم» در پارسی هم ریشه است. برخی دیگر از لحاظ فیلولوژی ریشه بیمه را ترجمه واژه روسی «استراخوانی» به معنای ضد بیم و ترس می‌دانند، زیرا که نخستین بار روس‌ها در ایران به فعالیت بیمه‌ای پرداختند و برخی بیمه را اسم شهری در طبرستان و دیلم می‌دانند^۳. مفهوم کاربردی روزمره بیمه عبارت از ضمانت یا تضمین یا پوشش گروهی سازمان یافته‌ای است که برای رویارویی با پیامد خطرات و ضررها و یا شرایط ناصواب آتی در زندگی اجتماعی - اقتصادی به کار گرفته می‌شود.

بیمه را عقدی تعریف می‌کنند که به موجب آن یک طرف (بیمه‌گر) تعهد می‌کند در ازاء دریافت وجه یا وجوهی (حق بیمه) از طرف دیگر (بیمه‌گذار) در صورت وقوع یا بروز حادثه (موضوع بیمه) خسارت وارده بر او را جبران کند. به عبارت دیگر بیمه‌گر و بیمه‌گذار اقدام به خرید و فروش و تسهیم هزینه‌های ناشی از ریسک می‌نمایند.

^۱ دکتر بیژن بیدآباد، مشاور ارشد بانکداری اسلامی، بانک ملی ایران <http://www.bidabad.com/> bijan@bidabad.com

^۲ معین، محمد (۱۳۵۰) فرهنگ فارسی معین (شش جلدی)، موسسه انتشارات امیرکبیر.

^۳ - نگاه کنید به صالحی، جان علی محمود (۱۳۸۱)، حقوق بیمه، بیمه مرکزی ایران. مدیریت آموزشی و انتشارات.

محصولات بیمه

بیمه‌های اقتصادی که غالباً با واژه بیمه‌های بازرگانی نیز معرفی می‌شوند سابقه بسیار طولانی دارند، به طوری که سابقه آن تا حدود ۶۵۰۰ سال پیش می‌رسد. بر پایه پاپیروس به دست آمده، سنگتراشان مصر باستان در ۶۵ قرن پیش برای کمک به یکدیگر و پشتیبانی از خود در برابر حوادث، صندوقی مشخص کرده بودند و هر یک از آنها با پرداخت سهم خود از مساعدت‌های صندوق بهره‌مند می‌شدند. در سنه ۲۲۵۰ قبل از میلاد هامورابی پادشاه بابل قانونی وضع کرده بود که براساس آن متصدیان حمل و نقل به نام دارماتا نسبت به حفظ و سلامت کالا تا تحویل در مقصد مسئول و پاسخگو بودند. در یونان نیز در سال‌های ۶۴۰-۵۸۸ قبل از میلاد انجمن‌هایی به وجود آمد که با تشکیل صندوق مشترک و دریافت ماهیانه از اعضای افراد زیان‌دیده و آسیب خورده را یاری می‌نمودند. مشابه این موضوع در رم باستان نیز دیده شده است.^۴ موارد مشابه زیادی از بکارگیری بیمه نیز در قرون وسطی ملاحظه شده است که به آن نمی‌پردازیم.^۵ بیمه‌های اقتصادی به صورت امروزی در انواع مختلف زیر قابل شمارش هستند:

۱. بیمه‌های زندگی.
۲. بیمه‌های حوادث شخصی.
۳. بیمه‌های درمانی.
۴. بیمه آتش‌سوزی و خطرهای تبعی از قبیل انفجار، دزدی، زلزله، سیل و سقوط هواپیما.
۵. بیمه باربری.
۶. بیمه وسایل نقلیه (دریایی، هوایی و زمینی) مسئولیت مدنی مربوط به آن.
۷. بیمه مسئولیت (مدنی و حرفه‌ای) عمومی.
۸. بیمه‌های تمام خطر مقاطعه کاری و نصب و مسئولیت مدنی مربوط به آن (بیمه مهندسی)
۹. بیمه پول در صندوق و در حین عمل.
۱۰. بیمه صداقت و امانت کارمندان.
۱۱. بیمه مربوط به اکتشاف و استخراج نفت و صنایع وابسته.
۱۲. بیمه فرآورده‌های کشاورزی.
۱۳. بیمه‌های صادراتی.

در تمام انواع بیمه‌های فوق که هر کدام براساس شرایط عقد قرارداد بیمه‌گر با اخذ حق بیمه از بیمه‌گذار نسبت به موضوع بیمه پوشش‌های حمایتی مالی ارائه می‌دهد.

^۴ - صالحی، جان علی محمود (۱۳۸۱)، حقوق بیمه، بیمه مرکزی ایران. مدیریت آموزش و انتشارات. صفحات ۷۳-۶۵.

^۵ - قبل از اسلام بیمه به انحاء مختلف رایج بوده و حتماً حداقل انواعی از آنها در تجارت و داد و ستد در جزیره‌العرب بکار می‌رفته است. و شاید علت اینکه در روایات و اخبار به صراحت از آن نام برده نشده است، این باشد که شارع مقدس جز در موارد لازم در مسائل اقتصادی مداخله نفرموده است.

محصولات بیمه در بانکداری راستین

عملیات مالی تعریف شده در بانکداری راستین^۶ نیازمند سازوکارهای جدید بیمه‌ای است. از اینرو علاوه بر محصولات بیمه‌ای رایج برخی بیمه‌های جدید نیز تعریف می‌گردد. در جهت حفظ حقوق و منافع سپرده‌گذار^۷ و کاهش ریسک و جبران خسارات احتمالی ناشی از مخاطرات مختلف فعالیت‌های مالی و همچنین ایجاد اطمینان برای طرف‌های درگیر در ارتباط با بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین^۸ (هم در سیستم پایه^۹ و هم در زیرسیستم‌های مالی^{۱۰})، پوشش‌های بیمه‌ای پیش بینی شده است. محصولات بیمه‌ای در بانکداری راستین به شرح ذیل تعریف می‌شوند^{۱۱}:

۱- **بیمه گواهی:** بانک یا سپرده‌گذاران می‌توانند از شرکت بیمه درخواست کنند تا به منظور حفظ منافع سپرده‌گذاران، تمام یا بخشی از مبلغ اسمی گواهی‌های راستین^{۱۲} را بر اساس تقاضای سپرده‌گذاران و به هزینه و به نفع و به نام سپرده‌گذاران یا دارندگان گواهی بیمه کنند. بانک و یا شرکتهای بیمه طرف قرارداد بانک می‌توانند با

^۶ مستندات بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین در بخش بانکداری راستین وبسایت <http://www.bidabad.com> قابل دسترس است.
^۷ سپرده‌گذار: شخصی حقیقی یا حقوقی دارای مقدار معینی نقدینگی (وجه نقد) متقاضی مشارکت مالی در محصولات بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین که از طریق مراجعه به بانک (اعم از فیزیکی یا مجازی و در فضای اینترنت) نسبت به خرید گواهی راستین یکی از محصولات بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین اقدام می‌کند.

^۸ مشارکت در سود و زیان راستین (PLS): مشارکت سپرده‌گذاران در سود و زیان طرحهای سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های اقتصادی بر مبنای نرخ بازدهی حقیقی طرح و به منظور پیاده‌سازی بانکداری بدون ربا مبتنی بر اصول اخلاق اسلامی.

بانک در بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS: واحدی است که به نمایندگی از طرف سپرده‌گذار منابع سپرده‌ای سپرده‌گذار را به متقاضیان منابع اعتباری تخصیص می‌دهد و طبق قراردادهای مشخص سود یا زیان حاصله، بین سپرده‌گذار و بانک و مجری تقسیم می‌شود. بانک در ازای دریافت حق الجعالة اقدام به ارائه خدمات مدیریت سرمایه به سپرده‌گذاران نموده و منابع سپرده‌گذاران را به درخواست ایشان در یکی از محصولات بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین، سرمایه‌گذاری می‌نماید و در عوض به سپرده‌گذاران گواهی راستین مربوط به نوع تأمین مالی بکار گرفته شده تسلیم می‌نماید. بانک به عنوان وکیل سپرده‌گذار موظف به حفظ حقوق سپرده‌گذار بوده و در این راستا باید کلیه امکانات تخصصی خود را برای حفظ منافع وی بکار برد.

^۹ سیستم پایه مشارکت در سود و زیان راستین (PLS): اشاره به فرآیند اصلی و قواعد و ضوابط کلی بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین (PLS) دارد.

^{۱۰} زیرسیستم‌های مشارکت در سود و زیان راستین: اشاره به روش‌های تأمین مالی مشخص با هدف تأمین منابع نیازهای مالی خاص و یا خدمات خاص مالی دارد. زیرسیستم‌های بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین تحت قواعد و ضوابط کلی سیستم پایه بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین (PLS) می‌باشند.

^{۱۱} بیژن بیدآباد، آذرنگ امیراستوار، سعید عبداللهی، محمود الهیاری‌فرد، اسکندر پردل، مریم حیدری، علیرضا شفیعی، محمدعلی پوربهرروز، (کتاب) پیشنویس آئین‌نامه اجرایی بانکداری راستین، بانک ملی ایران، ۱۳۹۱.

<http://www.bidabad.com/doc/rastin-banking-regulation.pdf>

^{۱۲} گواهی‌های راستین: نام مجموعه گواهی‌های طراحی شده در بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS است که در سیستم پایه یا زیرسیستم‌های آن طبق ضوابط بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین PLS تعریف و صادر می‌شوند. گواهی‌های راستین با توجه به وجه نظارتی واحد امین بانک بر نحوه عملیات مجری متفاوت از اوراق و با پیشوند گواهی منتشر می‌شوند. بی‌نام بودن، قابل انتقال به غیر، قابلیت خرید و فروش در بازار ثانویه مجازی (بازار گواهی راستین)، درآمدزا بودن معاملات برای بانک، تعیین قیمت برحسب مکانیزم عرضه و تقاضا در بازار گواهی راستین، تسویه دوره‌ای با آخرین مالک گواهی، امکان خصوصی یا دولتی بودن و حقیقی یا حقوقی بودن مشتریان، از جمله خصوصیاتی است که این گواهی‌ها دارای آن هستند. تسویه یا تبدیل گواهی‌های راستین زیر نظر واحد امین بانک انجام می‌شود.

اعلام شرایط و عرضه بیمه مبلغ اسمی گواهی‌های راستین، نسبت به صدور بیمه نامه در پورتال بازار گواهی راستین^{۱۳} خود اقدام و هزینه بیمه نامه را از دارنده گواهی اخذ و گواهی را به نفع و به نام دارنده گواهی بیمه کنند. بیمه کردن گواهی‌ها از سوی سپرده‌گذار اختیاری است.

۲- **بیمه قیمت بازار گواهی:** به منظور پوشش ریسک ناشی از نوسانات قیمت گواهی راستین در بازار گواهی راستین دارندگان گواهی می‌توانند نسبت به بیمه نمودن ارزش گواهی راستین خود مازاد بر قیمت اسمی به هزینه و نام و نفع خود نزد شرکتهای بیمه اقدام کنند. این بیمه اختیاری است.

۳- **بیمه مسئولیت/مهندسی:** برای جبران خسارات احتمالی ناشی از وقوع حوادث غیرمترقبه تکنیکی و انسانی در طول مدت اجرای طرح^{۱۴}، استفاده از بیمه‌های مسئولیت و مهندسی الزامی است. مجریان^{۱۵} طرح‌های مشارکت در سود و زیان ملزمند تا نسبت به پوشش ضرر و زیان ناشی از این حوادث با خرید بیمه‌های مسئولیت به نام و به نفع و به هزینه خود اقدام کنند.

۴- **بیمه حوادث مورد مشارکت:** مجری باید مورد مشارکت را حداقل به میزان منابع تأمین و مصرف شده از محل بانک در مقابل کلیه بلایای طبیعی، آتش‌سوزی، انفجار، حوادث و اتفاقات غیرمترقبه به هزینه طرح و به نفع و نام بانک بیمه کند. هزینه‌های این بیمه جزو هزینه‌های قابل قبول طرح خواهد بود.

۵- **بیمه وثایق:** مجری باید وثائق ارائه شده خود را در طول مدت مشارکت و حداقل به مبلغ سهم‌الشرکه بانک (که به نمایندگی از طرف سپرده‌گذار در طرح مشارکت نموده)، به هزینه مجری و به نام و به نفع بانک بیمه کند. مجری باید نسبت به تجدید بیمه‌نامه رأس انقضای سررسید بیمه‌نامه به صورتی اقدام کند که مورد رهن در طول مدت اجرای طرح از پوشش بیمه خارج نشود.

۶- **بیمه حاشیه زیان:** جهت پوشش زیان احتمالی، مجری می‌تواند طرح را به میزانی که خود احتمال شکست در آن می‌دهد به نفع و نام و هزینه خود بیمه کند. این بیمه در برخی از زیرسیستم‌های بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین حسب مورد اختیاری یا اجباری است در حالت اخیر در صورت بیمه نکردن زیان احتمالی، مجری خود متحمل خسارات احتمالی بوده و وفق مفاد مصرح در فصل مربوط به همان زیرسیستم بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین نسبت به قبول مسئولیت ایجاد شده اقدام می‌کند.

۷- **بیمه حاشیه سود:** جهت تضمین سود احتمالی، مجری می‌تواند طرح را به میزان سود پیش‌بینی شده به نفع و نام و هزینه خود بیمه کند. این بیمه در برخی از زیرسیستم‌های بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین حسب مورد

^{۱۳} سامانه بازار گواهی راستین (RCM) سیستم مبتنی بر وب تسویه حساب معامله‌کنندگان و انتقال‌دهندگان گواهی‌های راستین و اوراق بهادار بدون ربا در بانک مشارکت در سود و زیان راستین است.

^{۱۴} طرح: مجموعه فعالیت‌های اقتصادی مجری است که تحت برنامه منسجم و مشخص، در زمان محدود و با کیفیت، شرایط و هزینه معین به قصد انتفاع برای تأمین مالی در قالب بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین به بانک ارائه می‌شود.

^{۱۵} مجری: شخصی است حقیقی یا حقوقی که طرح‌نامه اقتصادی خود را به منظور تأمین تمام یا بخشی از منابع مالی مورد نیاز طرح در قالب بانکداری مشارکت در سود و زیان راستین به بانک معرفی می‌کند و پس از اقدام بانک در جهت مشارکت وی با سپرده‌گذار مراحل اجرای طرح را تا پایان عملیاتی می‌سازد. مجری علاوه بر اهلیت قانونی، مالی، فنی و اجرایی باید از سایر امکانات و تواناییهای لازم برای مشارکت و اجرای طرح برخوردار باشد.

اختیاری یا اجباری است.

۸- **بیمه حمل و نقل کالا:** به منظور کاهش مخاطرات حمل و نقل کالا، اطراف قرارداد بدو می‌توانند با توافق یکدیگر در مقابل پرداخت حق بیمه نزد بیمه‌گر مورد وثوق کالای موضوع طرح را در برابر وقوع خطرهای ناشی از حمل و نقل کالا بیمه کنند. اختیاری یا اجباری بودن بیمه حمل و نقل را واحد ارزیابی^{۱۶} اداره PLS و با توجه به زیرسیستم تأمین مالی بکار گرفته شده مشخص خواهد کرد. چنانچه کالا یا مواد اولیه یا واسطه‌ای جایجا شده به نوعی متضمن حقوق اطراف قرارداد باشد بیمه حمل و نقل کالا برای ارسال کننده و گیرنده کالا الزامی است. طرفین باید بیمه‌نامه مربوط را به هزینه خود و به نام و به نفع بانک در موعد معین شده توسط واحد ارزیابی به بانک تسلیم کنند.

۹- **بیمه تاسیسات و تجهیزات تولیدی بنگاه:** برای امنیت بیشتر در حسن انجام عملیات مشارکت در سود و زیان راستین، مجری می‌تواند بنگاه تولیدی و تاسیسات و تجهیزات خود را در مقابل خطرهای آتش‌سوزی، انفجار، حوادث و بلایای طبیعی و همچنین خطرهای مورد نظر اطراف قرارداد به هزینه و به نام و نفع مجری بیمه کند. اختیاری یا اجباری بودن این بیمه را واحد ارزیابی اداره PLS و با توجه به زیرسیستم تأمین مالی بکار گرفته شده مشخص خواهد کرد.

۱۰- **بیمه کیفیت محصول:** مجری برای ایجاد اطمینان خریدار از کیفیت کالای تولیدی خود و جلب خریداران می‌تواند محصولات تولیدی خود را با کیفیت مورد قبول خریدار و با استانداردهای متعارف، بیمه کند. موضوع این بیمه‌نامه، جبران خسارات جانی و مالی وارد به مصرف‌کنندگان کالا و اشخاص ثالث از خطرات ناشی از استفاده کالا می‌باشد که در نتیجه عدم ایمنی و وجود عیب و نقص در کالای تولید و عرضه شده ممکن است بوقوع بپیوندد. این بیمه اختیاری است.

۱۱- **بیمه کالای در حال ساخت:** مجری باید کالای در دست ساخت خود را حداقل به میزان ارزش اسمی مواد اولیه خریداری یا تحویل شده نزد بیمه‌گر مورد قبول بانک برای طول مدت تولید به نام و نفع بانک و به هزینه خود بیمه کند. این بیمه اجباری است.

۱۲- **بیمه کالای انبار:** برای امنیت بیشتر در حسن انجام عملیات مشارکت در سود و زیان راستین، مجری می‌تواند مواد و محصولات انبار یا دپو شده خود را در مقابل خطرهای آتش‌سوزی، انفجار، حوادث و بلایای طبیعی، سرقت و همچنین خطرهای مورد نظر اطراف قرارداد به هزینه و به نام و نفع مجری بیمه کند. اختیاری یا اجباری بودن این بیمه را واحد ارزیابی اداره PLS و با توجه به زیرسیستم تأمین مالی بکار گرفته شده مشخص خواهد کرد.

۱۳- **بیمه زیان محدود ساخت:** چنانچه پس از دوره ساخت بهای تقویمی یا بازاری طرح کمتر از قیمت تمام شده باشد می‌توان از بیمه «زیان محدود ساخت» برای پوشش میزان محدود و معین ضرر و زیان ناشی از کاهش قیمت‌ها که منجر به پایین آمدن ارزش طرح شده است استفاده کرد.

۱۴- **بیمه زیان محدود معامله:** جهت پوشش زیان احتمالی ناشی از عملیات خرید و فروش کالا یا دارایی، مجری می‌تواند طرح را به میزانی که خود احتمال شکست در آن می‌دهد به نفع و نام و هزینه خود بیمه کند. در صورت

^{۱۶} واحد ارزیابی: واحدی است در اداره PLS بانک که با بررسی توانائی و اهلیت مجری و طرحنامه، امکان اجرای طرح را می‌سنجد.

بیمه نکردن طرح مجری خود متحمل خسارات احتمالی خواهد بود.

۱۵- **بیمه انتقال وجه:** جهت پوشش مخاطرات احتمالی ناشی از عملیات دریافت و پرداخت و انتقال وجه توسط بانک است. بانک می تواند عملیات جابجایی وجوه به میزانی که خود احتمال مخاطره در آن می دهد را به نفع و نام و هزینه خود بیمه کند. در صورت بیمه نکردن، بانک متحمل خسارات احتمالی خواهد بود.

در موارد فوق امکان استفاده از بیمه های مشترک^{۱۷} و اتکایی^{۱۸} نیز امکان پذیر است و شرکت های بیمه می توانند برای سرشکن کردن پیامد ناشی از خطرات حادث شده در مورد موضوع بیمه استفاده کنند. در بیمه مشترک چند شرکت بیمه به طور مشترک خطری را بیمه می نمایند. این بیمه معمولاً در مورد خطرهای بزرگ مثل حریق یا انفجار کارخانه ها و از این قبیل بکار برده می شود و هر شرکت سهمی از آن را به عهده می گیرد. بیمه اتکایی نوعی بیمه مجدد است، بدین شکل که بیمه گر مستقیم بیمه بخشی از خطر را خود به عهده می گیرد و مازاد آن را به بیمه گر اتکایی واگذار می کند. به عبارت دیگر بیمه گر مستقیم قسمتی از تعهدات خود را در قبال بیمه گذار نزد بیمه گر دیگری بیمه می نماید.

بیمه های تکمیلی نیز از انواع بیمه هایی هستند که بیمه گذار جهت ایجاد حمایت بیشتر در مقابله با حوادث مابقی موضوع بیمه را نزد بیمه گر دیگری بیمه می نماید. این نوع بیمه جدا از بیمه مضاعف است که یک موضوع بیمه توسط چند بیمه گر بیمه می شود. واحد ارزیابی اداره PLS با توجه به زیرسیستم تأمین مالی بکار گرفته شده قبل از عقد قرارداد پیش بینی لزوم استفاده از انواع بیمه و اجباری یا اختیاری بودن بیمه را مشخص خواهد کرد. در یک فعالیت می تواند چند نوع بیمه به صورت تکمیلی مورد استفاده قرار گیرد. نیازهای بیمه ای در زیرسیستم های مالی مختلف در آیین نامه اجرایی بانکداری راستین مندرج است.

از لحاظ حقوقی محصولات بیمه ای ذکر شده مغایرتی با اصول مسلم حقوقی ندارند و شرکت های بیمه می توانند این محصولات را براساس محاسبات اکچوئری^{۱۹} خود به بانک، سپرده گذار و مجری عرضه نمایند.^{۲۰}

منابع

- مستندات بانکداری راستین. <http://www.bidabad.com>
 - بیدآباد، بیژن (۱۳۸۲)، تحلیل فقهی- اقتصادی انواع بیمه و ویژگی های شیوه حکومت اسلامی، پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی ایران. <http://www.bidabad.com>
 - صالحی، جان علی محمود (۱۳۸۱)، حقوق بیمه، بیمه مرکزی ایران. مدیریت آموزشی و انتشارات.
 - معین، محمد (۱۳۵۰) فرهنگ فارسی معین (شش جلدی)، موسسه انتشارات امیرکبیر.
 - عرفانی، توفیق (۱۳۷۱)، قرارداد بیمه در حقوق اسلام و ایران، سازمان انتشارات کیهان.
 - بیژن بیدآباد، آذرنگ امیراستوار، سعید عبداللهی، محمود الهیاری فرد، اسکندر پردل، مریم حیدری، علیرضا شفیعی، محمدعلی پوربهروز، (کتاب) پیشنهاد آیین نامه اجرایی بانکداری راستین، بانک ملی ایران، ۱۳۹۱.
- <http://www.bidabad.com/doc/rastin-banking-regulation.pdf>

¹⁷ Coinsurance

¹⁸ Reinsurance

¹⁹ Actuary

²⁰ نگاه کنید به: عرفانی، توفیق (۱۳۷۱)، قرارداد بیمه در حقوق اسلام و ایران، سازمان انتشارات کیهان.